

С ДЪЛБОЧИНА И ПРОНИКНОВЕНОСТ В СВЕТА НА ВИЗУАЛНАТА КОМУНИКАЦИЯ

Проф. д-р Лъчезар Георгиев

Веселина Вълканова е от онези наши учени, които влизат в науката със своя мисия, ерудираност и висока интелектуална мисъл. Дългогодишен преподавател по графичен дизайн във Факултета по журналистика и масова комуникация, проникновен изследовател на визуалната комуникация и печатната графика, доц. д-р Веселина Вълканова натрупа солидни публикации, чиято специфика и приноси са жалони в съвременните научни знания за медиите и книгата. Разбира се, сред изследванията ѝ са солидните публикации в сферата на графичния дизайн и типографията, на историята на вестникарското оформяне и медийната критика. Доц. Вълканова е автор на графичните концепции на съвременни наши вестници и списания. Член е на международната творческата организация за история и съвременност на печатарското изкуство и типографията „Gutenberg Gesellschaft“ (Общество „Гутенберг“), със седалище в гр. Майнц, Германия. Специализира към BBC World Service Trust (Лондон, Великобритания). Участва в BBC World Service Trust and EU PHARE Project: Technical Assistance for Improving Professional Standards of Journalism in Bulgaria, като е включена в обучителен проект за модернизиране на академичните учебни програми в рамките на проекта на Би Би Си Уърлд Сървис Тръст и Програма ФАР на Европейския съюз „Техническа помощ за подобряване на професионалните стандарти в българската журналистика“. Член е на Съюза на българските журналисти; член е също на Дружеството на немскоговорящите журналисти.

През 1997 г. защитава дисертационен труд на тема „Развитие на графичния дизайн в българския вестник (типографски тенденции)“, София, Софийски университет „Св. Кл. Охридски“ – Специализиран научен съвет по литературознание при ВАК, 1997, 252 с.

Първата ѝ монография „Графичен дизайн“ излиза още през 2001 г. с препоръката на катедра „Печат и книгоиздаване“ при ФЖМК на СУ „Св. Кл. Охридски“, като рецензенти на изданието са авторитетните университетски преподаватели и медийни експерти (сега професори) Георги Лозанов и Тотка Монова¹. Изданието е солидно, в пет части и онагледяващ ги илюстративен материал, включително таблици и факсимилета, с голям терминологичен речник на специфични названия с приложение в печатната комуникация и с резюмета на английски, немски и френски език. Книгата удобно се ползва от студенти и специалисти в областта на графиката на печатните медии. В началото се изяснява спецификата на термина „графичен дизайн“, както и сродни на него термини с приложение в издателската дейност и с употреба в руската, немскоезичната, френската, италианската литература по въпроса. Влиза и в задочна полемика с въведения от проф. Димитър Георгиев термин *архитектура на вестника*, и разграничава спецификата на дизайна от *оформянето* (приемайки, че оформянето е „етап, процес, дейност от създаването на продукта“)². Давайки блоковата схема на съвременния вестникарски дизайн, в нея авторката представя три основни етапа от раждането на печатното произведение: *дизайн, оформяне, производство*. В моногра-

фията се дават примери не само от български, но и от авторитетни чужди всекидневници. Сред изследователските посоки в тази полезна книга се изследва проблемът за оптичния журнализъм, позиционирането на фотографския материал и центровете на визуален интерес, концепцията *минипостер*, ролята на инфографиките в съвременния вестник. Тук особено място В. Вълканова отделя на интерпретативната визия в модерната преса, акцентирайки върху ролята на едрите мащаби на илюстрацията, необичайните им пропорции, „овъздушаването“, нестандартните композиции на типографски елементи и цвят. Подчертава с основание традиционната стилистика на редакторските страници, където присъстват едрите рисунки и карикатури, дава пример с атрактивни графични рисунки. Важно място в изследването заема проблемът за текстовия дизайн – тук авторката отчита превръщането на всекидневника в читателски ориентирана медия чрез вкарването на нов модел за писане, редактиране и оформяне, а също и посредством „стила на подреждане и организацията на вестникарските ансамбли“³. Разглеждайки порционирането и излагането на журналистическата информация, В. Вълканова обръща внимание върху новата оформителска концепция – за интерактивно поднасяне на текста в добре организирани информационни модули, отчитайки и ролята на „входа“ към статията; на междинните заглавия като своеобразни водачи на читателското внимание⁴. По-нататък се отделя място и за анализ на съвременното значение на вестникарското заглавие, в неговата комбинация с изискванията на текстовия дизайн и оптичния журнализъм; разглеждат се функциите на съвременния форшпан; на параграфите и отстъпите в текстовете; на вътрешните заглавия и на „прозорците“ в съответната статия. Изводът за днешния комуникационен дизайн е, че той е витален, активизиращ, че е съучастник на оптичния журнализъм, а новите му задачи са да превежда успешно читателя през вестникарските територии, осигурявайки максимална прегледност и достъпност на информацията, подпомагайки „сърфирането“ през

изданието⁵. В монографията „Графичен дизайн“, на примера на големите всекидневни издания в Европа и Северна Америка, В. Вълканова анализира „специалните страници“ и секциите, новата първа страница на всекидневника; по-нататък отделя съществено внимание и за анализ върху дизайна и структурата на редакторските страници и страниците за мнения; разделите на свободно време и начин на живот и в съботно-неделните приурки. Наред с това авторката отделя място и за теоретизиране на важните въпроси за връзката между дизайна и графичната концепция, проследявайки и етапите в нейното създаване.

През 2007 г. софийското Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“ осъществява второ издание на „Графичен дизайн“⁶.

През 2008 г. доц. Веселина Вълканова публикува нова монография: „Дизайн за вестника“, с уточняващото подзаглавие „Традиционни, хибридни и онлайн емисии на пресата“ и издадена с подкрепата на Фонд „научни изследвания“ на СУ „Св. Кл. Охридски“⁷. Книгата включва увод и четири части, ефектно цветно приложение, биография с наши и чужди източници. Спирайки се на дизайнерските модели на модерната преса, с анализи върху европейския вестникарски дизайн с неговите иновативни концептуални идеи и визуални стилове в променената медийна среда на новото хилядолетие, В. Вълканова акцентира върху важни инструменти на печатната комуникация – селективността, новата трансформация в поднасянето на темите, новата гъвкава система за читателска ориентация, презентационните елементи, цветното представяне, мрежата от рубрики, текстовия дизайн, многоканалността на комуникационния дизайн при представянето на информацията във всекидневника. Във втората част на изследването авторката развива възгледа, че *e-paper* „не е онлайн журналистика, а разпространение на печатната журналистика чрез дигитална медия“, изтъквайки синкретичността на новата форма, съчетаваща съдържателната и графичната идентичност на хартиеното издание с интерактивност, даваща възможност за бърза ориента-

ция, вглеждане, придвижване, превъртане, скокове към търсена публикация, избор на предпочитан формат за четене, наличие на нови и „умни“ инструменти⁸. Третата част представя онлайн емисиите на пресата, като се изтъкват редица нейни предимства спрямо конвенционалната вестникарска индустрия по критериите енергии, суровини и разходи, мултиплициране на ефектите от рекламата⁹. В тази част подразделът „Вестникът в Мрежата – как се ползва“ не е указание за използването на онлайн вестника, а обстойно изследване, включващо анализ на входа на новата медия; наблюдения върху хибридната начална страница, анализи на: навигацията, контекстуализацията, ориентацията, презентацията. Четвъртата част на монографията изследва дизайна на онлайн вестника; позовава се на проучвания за американската електронна медийна среда, извежда оценки върху електронните издания: лидерът „Ню Йорк Таймс“, подгласниците „Ю Ес Ей Тудей“, „Уошингтън Пост“, „Лос Анджелис Таймс“, „Уол Стрийт Джърнъл“¹⁰. В анализите върху онлайн визуалната комуникация В. Вълканова извежда важни конструктивни елементи като фотографии, инфографики, интерпретативна визия, икони, видео данни, както и на съществени комуникационни средства в Мрежата: цветът, незаменимо способ за визуална идентичност на медията. Анализирайки Web дизайна в услуга на ергономичността, В. Вълканова определя шест основни фактора за графичното представяне на информацията и осигуряване на добра оптична картина на сайта: стил и начертание на шрифта, кегел, модул (ширина на текстовата колона), композиция на типографските части – разбирайки равнението на шрифтовите редове, размер на разредката, начина на възпроизвеждане – включващ представянето на типографията посредством цвят, фонове, текстури¹¹. И по-нататък авторката показва отлично познаване на световната типографска практика в електронния web дизайн – позовава се например на създадените от Матю Картър в средата на 90-те години на XX век шрифтове Джорджия (серифен) и Вердана (безсерифен), давайки и други използ-

вани екранни шрифтови варианти. Като цяло „Дизайн на вестника“ вече издава широки професионални познания, съвременно позоваване върху международната типографска практика и задълбочени наблюдения не само върху традиционните, но и върху хибридните и онлайн емисиите на световната преса.

През 2013 г. излезе още една научна книга на В. Вълканова – монографията „**Медиен дизайн**“¹², в която се изследва креативността, консистентността и визуалната комуникация на модерните списания. Книгата е структурирана в пет части, включва още предговор, библиография, списък на ползвани списания и индекс (именен показалец). Отлични впечатления правят и цветните приложения, които онагледяват с находчиви графични изображения (предимно корици, логотипове и илюстрации от световни списания) цялостната композиция. Използва се и цитиране под линия. Библиографският списък включва сравнително нови и актуални публикации, като и тук, и в бележките личи познаването на немски и англоезични източници в областта на графичния дизайн и модерната типография. Още в предговора В. Вълканова уточнява терминологията (медиен дизайн, идиториъл дизайн, визуална журналистика), отнасяща се до визуалната рамка на журналистическите съдържания в обща оформителска концепция на медията, привеждайки становища на авторитетни изследователи в сферата на графичната комуникация и въобще на дизайна (Yolanda Zapatera, Дитер Рамс, W. Markus, R. Lankau, N. Hamer). Пак в предговора авторката отчита, че медийният дизайн е пазарен фактор, а задачите на съвременния медиен дизайнер се свеждат освен до знания, умения и оформителски способности, и до дизайнерска чувствителност, интуиция и компетентности, които биха гарантирали увереност в графичната композиция, добри систематичности в макетирането, адекватна употреба на типография, цвят, изображението иновативни идеи¹³. При това авторката се води от убеждението, че медийният дизайн е част от комуникационния процес, трансформиращ информацията в послание *релевантно и близко до потребителя*. Съвсем ес-

тествено, в първата част на монографията доц. В. Вълканова разглежда креативността и консистентността в дизайна на съвременните списания, като акцентира върху разработването на обща съдържателна и оформителска концепция, а в отделните подраздели разглежда подходи към дизайна на корицата на съвременното списание и подлага на анализ неговото лого, позовавайки се на графичния опит на европейски и световни печатни медии. Пак в тази част е анализирано въздействието на художествената илюстрация, водещата роля на фотографията и нейното майсторско кадриране, давайки примери с визуални експерименти, уникални композиционни решения, прилагане на триизмерни изображения, илюстриране на корицата (преминаващо от реалистичната рисунка и графика към комикса и художествената илюстрация), като заключава, че нефотографските изображения внасят експресия и артистичност, характерен почерк, класа, качество, оригиналност¹⁴.

Дотук водещите изследвания на доц. В. Вълканова са в сферата на визуалната комуникация и графичния дизайн на всекидневника, списанието, онлайн изданията, където реализира задълбочени и сверени със световния медиен опит изследвания, и разбира се, позовавайки се върху най-нови и авторитетни проучвания и разработки върху медийната практика в областта на графичната комуникация. Постепенно авторката изгражда свой оригинален поглед към тенденциите и световните процеси в сферата на визуалната комуникация, развива и обогатява принципите на модерния графичния дизайн, опирайки се върху собствени гледища, задълбочени трактовки и аналитични наблюдения. Наблюдавайки типографските корици, доц. Вълканова извежда основни подходи за постигане на въздействие, в които включва: ръчно рисувани шрифтове, гигантски по кегел букви, техники на вертикално и хоризонтално разреждане или събиране, цветно репродуциране на шрифта, включване на полиграфически процеси като бронзиране, лакиране, щанцоване, прегуване и топъл печат, приложение на декоративни шрифтове, на фонове,

3D композиции, ефекти на сенки, прилагане на негативни междуредия и междубуквени отстояния, капителки, както и приложение на стари графични техники¹⁵.

Втората част на „Медиен дизайн“ представя елементите, принципите и комуникацията на съвременното списание, като още в подраздела „Физическа картина“ авторката споделя възгледа си за напускането на хартиеното пространство и навлизането в електронната медия чрез телевизионните журнали и магазинните предавания, но и чрез дизайнерските модели на списанието в ежедневника и седмичния вестник. Удобство е и получаването на електронното списание по електронната поща, чрез eMagazines и предоставянето в онлайн вариант. Прави впечатление, че и в тази глава, както и на редица други места в монографията си, В. Вълканова структурира така съответните подраздели, че да се ползват и за учебна цел от студенти и специалисти. Говорейки за „облагородяването“ на списанията, авторката привежда и примери с помощта на разнообразни печатни технологии, които са в помощ на визуализацията и комуникацията – такива функции изпълняват е-мастилата, електронната хартия, анимираните корици, лаковите покрития, стикери, дигитален печат с възможности за персонализация на копията (находчив е примерът с американското сп. *Reason* от 2004 г., в значителен тираж, като всеки абонат получава екземпляр със сателитна снимка на дома си върху корицата)¹⁶. Вижда се, че авторката отчита сериозно приноса на иновациите и модерните полиграфически технологии в цялостната форма, печатното изпълнение, довършителните процеси, а не остава само при графичното проектиране, което навежда на мисълта за многоаспектността и интердисциплинарния анализ на цялостната визуална комуникация на съвременното списание. При това в цялостното изложение приносите в анализите, обобщаващите изводи и оценки изясняват важни специфики от графичната характеристика на видовете списания. Така например във втора глава е обособен подразделът „Композиционни принципи“, където се представят универсалността на ди-

зайна, визуалният достъп, естетиката и ползваемостта, модулният принцип при организацията на информационните масиви; концепцията „диаграма на Гутенберг“ (за пътя на читателя в страницата на медията по оста на ориентация, следвайки класическата Z схема, отляво надясно и отгоре надолу, с приоритетни територии за заглавията в горния край на наборното поле); концепцията за центъра на визуален интерес (чрез първоначалното въвеждане на читателя чрез доминантна фотография) – този проблем В. Вълканова коментира още в първата си, посветена на дизайн на медията книга „Графичен дизайн“, както и в следващата монография „Дизайн на вестника“ (при представянето на дизайнерски модели на XXI век коментира *модулни концепции и модулно представяне на печатната медия*¹⁷).

Този възглед се потвърждава от авторитетни световни дизайнери. Тим Хароуър например препоръчва в своя дизайнерски наръчник за вестникарско оформление: „Бъдете дръзки. Използвайте своите най-добри големи снимки. Ако имате повече от две фотографии на страницата, не забравяйте, че едната трябва да е водеща. Дори и ако снимката е достатъчно голяма, за да бъде „гвоздей“ на страницата.“¹⁸ Уилям Райън и Тиъдър Коновар в практическата и полезна за дизайнера книга „Графичната комуникация днес“ напомнят за убеждаващата фотография в медиите, припомнят важно правило: „Ако разполагате с отлична снимка, публикувайте я в голям размер. Силната снимка губи от въздействието си, когато е малка, и рискувате пълният потенциал да бъде пропилян“¹⁹.

Във втора глава на „Медиен дизайн“ В. Вълканова се спира още на консистентността на изданието, определена като изразяване на подобни елементи чрез подобни средства с цел ориентация; така напр. естетическата консистентност осигурява разпознаваемост, бърза идентификация на продукта, емоционална среда за комуникация; функционалната консистентност пък гарантира подреждането по съдържания, организация по секции и рубрики, осигуряваща също и видимост, прегледност, йерархизация, акценти;

вътрешната консистентност предполага визуална приемственост между всички платформи на медийния брант (включващи печатен вариант и електронно издание, сайт, притурки, кросмедийни платформи). Тук авторката говори и за повторение на водещите елементи, като вероятно има предвид онази графична лайтмотивност на рубрики, графични знаци, линии и макроилюстрации, осигуряващи неделимото единство на дизайна²⁰. В същата част подлага на анализ и други важни графични принципи като икономията на визуалните решения, редуваността („добрите“ хомогенни излишества от повече графични елементи), обръща внимание на тропите и мнемониката (визуалните метафори, метонимии, синекдохи и др. иконични тропи с цел достъпност и ускоряване възприемането на статиите, но и мнемоничен подход към заглавни ансамбли, корични изображения и пр.). Без да е казано директно, смятам, че именно тук В. Вълканова открива в тропите, мнемониката, линейната перспектива, триизмерните визуални обекти носители на определени *подтекстови внушения*, които в поетиката на литературознанието наричаме втори план на наратива, скрит план на повествованието, символичност на детайли и усет за алегория и гротеска – тези принципи са доловени от В. Вълканова и като се позовава на водещи световни специалисти, тя извежда в теорията на графичната комуникация именно комплексните и иновативни и креативни резултати от визуализацията, като по-нататък ги допълва и други качества на дизайна като видимост, прегледност, близост, единство, симетрия и асиметрия, баланс и ритъм, темпо на страниците и разтворите, мащаб и напрежение, контраст, йерархия.

В трета част на монографията „Медиен дизайн“ В. Вълканова демонстрира познаване както станалите вече нарицателни изследвания – например „Законали медиите“ от Маршал и Ерик Маклуън²¹, така и чуждозикови медийни изследвания за съвременните списания – второто издание на книгата „Tipomag. Typography In Magazines“²² с водещ автор известният дизайнер в сферата на ре-

дакционния дизайн от Барселона Laura Mesguer²³. В тази част, при изясняването на шрифта като визуална репрезентация на идеите, са цитирани и редица авторитетни специалисти в сферата на типографията и медийния дизайн. Съзнателно В. Вълканова е озаглавила тази част „Отражения и визии – творческа типография в дизайна на съвременното списание“, привеждайки примери с класически и съвременни примери на типографски стилове и експерименти. Очевидно тук е познаването на авангардните идеи на футуризма, дадаизма, сюрреализма, стила на Сецесиона; позовава се на авангардното списание за тестване и лансиране на нови шрифтове *Emigre*, на авторитетните списания, лансиращи типографски експерименти и иновации като *FUSE*, *IL*, *Newwork Magazine*, *Vogue*, *Fairy Tale*, *Elephant*, *Suite*, *Few*, *Volt*, *Revolver*, *Fantastic Man*, *Chic* и пр., като за всяко от тях дава кратка характеристика и наблюдения върху типографската им специфика. В същата част на монографията се изясняват важни въпроси като избора и хармонизацията на шрифтовете, креативността, ефектите от типографското миксиране на различни тоналности, мястото и ролята на инициалите, необходимостта от ясна разпознаваемост на разделите в списанието чрез позиционирането на кратки и разбираеми заглавия на рубрики и раздели.

Четвъртата част на „Медиен дизайн“ на пръв поглед интерпретира познатата от първата монография на доц. В. Вълканова тема за функционалността и ергономичността на текстовия дизайн²⁴, но сега вече проблемът е доразвит – от спецификата на всекидневника към графичната типология на съвременното списание, като са анализирани важните фактори за четливостта на текста: шрифт, кегел, модул, лединг, композиция на набора, степен на шрифтовия контраст, междубуквените отстояния и разстояния между думите в текста. По-нататък, разглеждайки йерархическата графична композиция на списанието в колони, заглавия, подзаглавия, надзаглавия, междинни заглавия, текстове под снимките, вмъкнати карета, тя се представя като *интегрално комбиниране*, при това

са дадени важни примери за тенденции в *хармоничната типографска картина*²⁵. Нов момент са и разсъжденията върху вътрешно текстовите изтъквания, които авторката отличава от интегралното комбиниране и представя като селективно комбиниране на шрифтовете, обслужващо комуникацията в рамките на съответната публикация. Тук В. Вълканова открива проблеми в посока на контраста, избора на начертания за смесването, прекомерни акценти, използването на курсивите и капителките, шпацирането на набора и т.н. Задълбочените наблюдения в тази част отвеждат към важен теоретичен извод – за съблюдаването на важния базисен принцип в редакционния дизайн, а именно: *четливостта*. Независимо от технологичния напредък; независимо от търсенето на креативност и иновации в силно конкурентната медийна среда. Без излишна декларативност, доц. Вълканова тук припомня нещо важно – внимание към принципите и нормативността на „добрата типография“, което ни подсеца за изградените с огромни усилия и старание медийни традиции. И така, плавно и закономерно, авторката влиза и в последната пета част на монографията, проследяваща визуалната репрезентация в съвременното списание – с добър теоретичен език се изясняват полисемията и основните функции на образите: те са по-четивни в сравнение с „азбуките“; те са по въздействащи от вербалното; те активират вниманието посредством ярки оптически доминанти и прихващат погледите на реципиентите, формирайки и центрове на визуален интерес. Освен това образите носят достоверност, притежават важни композиционни и естетически функции; подпомагат зрителната памет и улесняват комуникацията и накрая – образите и илюстративният материал имат свойството да разкажат история, да опишат ситуация, да документират. На финала на изследването В. Вълканова припомня за композиционната сила на фотографията и нейното важно комуникационно значение при съвременното списание; за илюстрациите в дизайна им; за визуалния език на инфографиките; за ролята на цвета в магазинния дизайн, както и за мястото на графичните

елементи като линии, боксове, текстурите; за функциите на неотпечатаните територии. Съгласен съм и с разсъждението на авторката, че списанията и занапред ще играят основна роля в съвременната визуална култура и заедно с непрекъснато развиващите се производствени методи ще бъдат водещ продукт на масовата комуникация и непрекъснат извор за визуални влияния и вдъхновения на публика и дизайнери²⁶.

Като цяло книгата „Медиен дизайн“ е написана с вкус, висок професионализъм, с познаване на детайлите в графичната комуникация на съвременното списание, но сочат и още нещо важно – умението на авторката да акцентира върху важното, да го систематизира, да го превежда чрез един приятен и достъпен стил. Подборът на приложенията също впечатлява; подобрите илюстрации също коментират, доизясняват, онагледяват сложната композиционна цялост на монографията.

През 2014 г. доц. д-р Веселина Вълканова зарадва читатели, студенти, специалисти с изследването „Дизайн на книгата“²⁷, в която са представени комуникационни и композиционни парадигми на традиционните и модерните типографски стилове. Структурирана в три части, книгата има и цветни приложения с впечатляващи примери от съвременния графичен дизайн на книгата – корици, обложки, подвързии, футляри, илюстративни подходи и пр. Голям речник на издателско-полиграфическа терминология, подреден по азбучен ред, допълва изданието и доказва практическата приложност на книгата. Библиографският списък с внушителен обем от български и множество чуждоезикови източници обогатява книгата и сочи високата ерудираност и експертна подготовка на доц. В. Вълканова. Още в предговора авторката изтъква, че съвременните практики по визуалния дизайн на книгата се люшкат между стандартизацията и експеримента, и затова счита, че изследването ѝ акцентира върху комплексния анализ на микро- и макротипографията, разглеждат се традиционни и модерни стилове. В първата част на монографията се проследява организацията

и принципите на визуалния проект; обръща се внимание стандартизацията и експеримента в дизайна на книгата; отчитат се и важни фактори като спецификата в подбора на хартията за книгата и оттук важни нейни качества – избор на цвета ѝ, тежест, повърхност и обем, непрозрачност. В същата част подразделът „Мрежата“ припомня за благородни и внасящи естетика пропорции в класическите книги; за конструктивното направление в изкуствата и приложението на математически съотношения. Тук В. Вълканова разглежда мрежата като конструкционна система, дисциплинираща и същевременно улесняваща оформителя, задаваща твърди ориентири за позициониране на текстове, изображения и неотпечатани пространства²⁸. Мрежата, изградена от „клетки“ и с ясно отделени междуколонни отстояния, позволява единство на визуалната презентация на елементите, постигане на динамика и спокойствие, равновесие и страници „с ярки графични доминанти“; мрежата подпомага систематизирането и логиката при оформлението на текстовете и изображенията, очертава шрифтови линии и формати на изображенията; детерминира пропорции на заглавните части на раздели и подраздели, уточняващи бележки под илюстрациите, маргиналиите, бележките под линия и т.н.²⁹ Важен принос на изследването е вторият подраздел на първа част „Дизайн на корицата“. Излизайки от познатото и общотероретичното, тук В. Вълканова показва възможности на изследовател в сферата на дизайна, като с редица примери и фактология анализира типографския дизайн на корицата, коричния дизайн при поредици и серии, разглежда варианти на оформлението на гръбчето и форзаца на книгата, обложката, ръбовете на книжното тяло; спира се върху модерни проекти за подвързии, не пропуска да припомни за важноста на довършителните процеси със специални цветове, мастила, лакове, техники на преговане, щанцоване, бандероли, подвързване със спирала; дава и примери с модерен дизайн на футляри, на книги с мека подвързия. В същата част се съдържат и интересни наблюдения върху специфични

литературни жанрове в сферата на поезията и драматургични литературни произведения.

Втората част на монографията се съсредоточава върху един малко изследван проблем – за микротипографията на книгата, като тук авторката отново се изявява като отличен изследовател на хоризонталния текстов дизайн (дължина на реда; междубуквени пространства; кърнинг и сричкопренасяне; параграфи в текста); анализира също и вертикалния текстов дизайн (кегел; лединг); прави точни наблюдения върху изискванията и проблемите, свързани с графичната конструкция на текста (равнение на композицията на шрифта; тоналност на шрифтовия блок; фонове и реверсивен печат). Професионален интерес за специалисти и издатели се явява подразделът 2.3. *Заглавна типография на книгата*, където, използвайки примери от редица издания и издателски практики, се изследва типографията на заглавните комплекси, продължена находчиво и в следващия подраздел 2.4. *Визуални елементи и типография на книгата*. На анализ са подложени съвременните графични подходи в композицията на книгата като цветове, текстури, линии, бели полета.

Третата част на монографията прави преглед на традиционните оформителски стилове, правейки наблюдения върху принципите за пропорции, симетрия, простота, линейен строеж, пропорции на белите полета и „златното сечение“, контраст; припомня за композиционни подходи от епохата на класицизма, романтизма, развитието на *гражданските стилове*, историзма, неокласицизма и модернизма, художествената практика на представителите на модерната декорация на книгата в стил *Ар нуво*. По-нататък В. Вълканова изследва развитието на модерните оформителски стилове и изкуството на книжното оформление – футуризм, дадаизъм, конструктивизъм, идеите за електробиблиотека и интерактивната книга, Ар деко, визуалните практики на Швейцарската школа, оформителските подходи на постмодерната естетика, книгите с триизмерен дизайн и с версии-отправки към интернет и социалните мре и т.н. Несъмнено, доц. Вълканова е

наясно с тези процеси и тя свободно борави с тях описва ги и ги анализира, правейки съпоставки, вклинявайки се във време, пространство, графични идеи.

Вярно е, че у нас в теорията на графичните и изобразителните изкуства предлага оригинални авторски изследвания, каквито са например „Сферичната перспектива в рисунката“ от Стефан Лазаров³⁰, „Апликацията в художествено-образителната дейност“ от Николай Гюлчев³¹ (разглеждаща графичните техники и художествени направления колаж, кубизъм, футуризм, абстрактно изкуство, конструктивизъм, дадаизъм, фовизъм и декупажи и пр., с кратки характеристики на техни видни представители и с примери от печатните комуникации и графичната композиция на книгата). Тук могат да се добавят и още изследвания с теоретичен характер на различни специфики в областта на шрифта, цвета и визуалната комуникация, каквито са книгите на Васил Йончев³², Петко Върбанов³³, Христо Цацинов³⁴, Христо Кафтанджиев³⁵, или пък изследвания върху графиката на наши видни издания, каквото е например проучването на Антония Велкова-Гайдаржиева за списание „Художник“³⁶.

Интересни изследвания в посока на графичната комуникация (предимно научни статии за детската книга и детското книгоиздаване; на бълг. и англ. език) могат да се открият и в сборниците доклади от научни кръгли маси с международно участие, организирани в Сливен в рамките на фестивалите на детската книга, особено в периода 2008–2015 г., каквито са „Детската книга на XXI век и нейните читатели (2008)“, „Развитието на детската илюстрация и влиянието ѝ върху детското четене“ (2011), „Деца и четенето между традиционната и електронната книга“ (2014), „Съвременната фентъзи литература за деца – между традицията и новите тенденции“ (2015).

Нека припомним и няколко библиографски факта от родното книгознание. През 1962 г. Г. Върбанов и П. Григоров издават книга върху книжното оформяване³⁷. През 1967 г. Г. Върбанов и П. Атанасов публикуват подобно съвместно авторско изследване вър-

ху оформителските процеси при подготовката на книгата за печат³⁸. През 1994 г. се появи важна преводна публикация, свързана с книжните стилове и изкуството на книжното оформление, по изследването на М. В. Большаков „Декор и орнамент в книге“³⁹. През 1996 г. Васил Василев (дългогодишен гл. редактор на сп. „Полиграфия“) публикува поредица от публикации за класическата и съвременната типография „Светът на печатната комуникация“⁴⁰. Ценно и солидно изследване „Техническо редактиране на книгата“ (превод от полското издание) осъществява издателство „Техника“ през 1986 г., една истинска настолна книга за книжни оформители⁴¹.

През 2001 и 2004 г. излиза монографията на Лъчезар Георгиев „Теория на книгоиздателския процес“⁴², а между 2007–2014 г. са публикувани три издания на изследването му „Композиция на книгата“ (последните две преработени и допълнени)⁴³. В по-ново време с актуални графични анализи и проучвания излизат студиите му „Съвременни тенденции в графиката на италианските печатни медии“⁴⁴ и „Емблематика на българската ръкописна книга в предосвободенски издания“⁴⁵. Важни отправни ориентири към графиката на печатните издания и свързаните с тях печатни комуникации се съдържат и в монографията на Л. Георгиев на английски език „Management and strategy in book publishing and printed communications“⁴⁶.

През 2008 г. бе издаден изследването на А. Тотоманова „Книгата и нейното лице“, която представя идентификационните данни в изданията и дава примери за тяхното оформление⁴⁷. През 2009 г. издателство „Сиела“ публикува книгата на Р. Сарджева „Технологии за печат“, където се прави опит за класификация на печатните технологии, представят се накратко видове шрифтове с оглед на приложението им в компютърните издателски системи⁴⁸. Тук следва да припомним ценните и полезни справочни издания по полиграфия и други участия в книговедски изда-

ния на дългогодишния изследовател и практик Живко Станкулов⁴⁹.

Припомням само част от тези книговедски изследвания, тъй като те са ориентирани в посока на книгата и нейната графична визия, както и към сродните на нея печатни издания.

Прочитайки внимателно монографиите на доц. д-р В. Вълканова и като си припомним публикациите на мнозина други автори, изследващи книжната графична комуникация у нас, могат да се оформят и някои дискуссионни научни проблеми:

- Докъде и доколко трябва да се говори за графичен дизайн на книгата и откъде започва техническото редактиране; що е архитектуроника на изданията; що е композиция на книгата?
- В издателската терминология се употребяват: оформяване (смята се вече за остарял), но все още и „техническа редакция“, „композиране“, графично проектиране“, „оформление“ – доколко те са съпоставими със считания за по-модерен термин „графичен дизайн“ (Случайно или не, в множеството публикации на различни автори наред с *графичен дизайн* се употребяват още: *оформителски подходи*; *композиция*, *едиториъл дизайн*, *визуална журналистика* и пр.).
- Имат ли основание възгледите на издатели с дългогодишна практика, които съотнасят графичния дизайн преди всичко до проектен метод; до графичен проект с арт-специфика, отнасяща се преди всичко до изработването на графичен проект за корица, обложка и илюстриране на книжното тяло при специфични книги (напр. издания, свързани с изобразителните изкуства; детски художествени книги; фентъзи книги за деца и тийнейджъри; детски енциклопедии; историко-книговедски изследвания с разнообразен илюстративен материал в книжното тяло; книги за визуалната комуникация и пр.). И не отвежда ли обичайната издателска практика към схващания за графичния дизайн като „арт-

занимание“ и „арт-процес“ в контекста на общата композиция на книжното издание, най-вече при книги с висока степен на художественост, експерименталност, креативност и иновативност в творческото мислене?

- Прави ли са книгоиздателите, когато приемат техническата редакция като неизменна част от общия издателски процес по подготовката на книгата за печат (нейното оформление; графичното ѝ структуриране, при спазване от страна на техническите редактори (оператор-редакторите, работещи с издателски програми) на общата графична концепция за тематичните направления, поредици и серии)?
- В контекста на съвременния книгоиздателски процес не трябва ли отчетливо и ясно да се дефинират длъжностните характеристики на: арт-директор; художествен редактор; графичен дизайнер; художник-оформител; художник-фотограф; художник-иллюстратор. Какви са функциите на художествената редакция на издателството и графичният дизайнер не е ли част от тази структура? Или доколко тази редакция вече би следвало да наричаме с малко по-модерното и не чак дотам популярното у нас име „Дизайнерски отдел“?
- Процесът на практическото композиране на книгите „без екстри“ в оформлението могат ли да бъдат работа само на операторите-редактори, които добросъвестно си спазват утвърдената графична концепция на издателството?
- Как трябва да наричаме днес довчерашните уредници-оформители на вестници и списания – те представители на едиториъл дизайна (или на визуалната журналистика) ли са?
- Достатъчна ли е фигурата на арт-директора на печатна медия да замести цялостната дейност по мениджмънта на производството и в изпълнение на типологичния модел на съответната медия (в това число и някогашната фигура на отговорния секретар)?

Има и още въпроси, които може да си зададе изследователят, прочитайки внимателно научните книги на доц. д-р Веселина Вълканова. Монографиите ѝ предизвикват размисли за съвременното състояние на графичната комуникация у нас и по света. Правейки обаче цялостен преглед на научното ѝ творчество, наблюдаваме следните позитивни посоки:

- *Монографиите на В. Вълканова обобщават най-доброто от проучванията на наши теоретици в сферата на визуалната комуникация и графичния дизайн и на много места ги доразвиват.*
- *Монографичните изследвания на В. Вълканова са в унисон със съвременните тенденции, свързани с проучванията на графичния дизайн на печатните медии и книгата и считам, че те са съпоставими с водещите международни изследвания в тази сфера.*
- *Особено важни са приносите на В. Вълканова върху графиката на всекидневника, онлайн емисиите на пресата, списанието и в цялост – върху съвременния медиен дизайн.*
- *В монографиите си, свързани с различни аспекти на графичния дизайн, доц. В. Вълканова демонстрира широка библиографска осведоменост, която е особено впечатляваща по отношение на чуждоезиковите източници. Използва се и добросъвестно позоваване на авторите и цитирането им под линия. В монографията „Медиен дизайн“ е приложен „Индекс“ (азбучен именов показалец).*
- *Научната значимост на представените тук монографии от В. Вълканова се допълва от речниците на издателско-полиграфическата терминология.*
- *Научното творчество на В. Вълканова и особено представените в настоящата статия научни книги са важни ориентири в обучението на студентите по специалностите **Журналистика, Книгоиздаване, Връзки с обществеността** и сродни на тях медийни специалности в българските университети.*

- *Самите монографии на В. Вълканова са стилно оформени, с оригинален графичен почерк, реализиран лично от самата нея, което пък отличава нейните авторски издания с мигновена разпознаваемост, естетика, функционалност и хармонично звучене – важни белези за творческа научна зрялост.*

БЕЛЕЖКИ

¹ Вълканова, Веселина. Графичен дизайн: Нови оформителски концепции на всекидневника. – София: СУ Св. Кл. Охридски; ФЖМК, 2001. – 180 с.

² Вълканова, В. Цит. съч., с. 18.

³ Вълканова, В. Цит. съч., с. 49–50.

⁴ Вълканова, В. Цит. съч., с. 52.

⁵ Вълканова, В. Цит. съч., с. 63.

⁶ Вълканова, Веселина. Графичен дизайн: Нови оформителски концепции на всекидневника. – 2. изд. – София: Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, 2007. – 176 с. ISBN 978-954-07-2493-5

⁷ Вълканова, Веселина. Дизайн на вестника: Традиционни, хибридни и онлайн емисии на пресата. – София: СУ Св. Кл. Охридски; ФЖМК, 2008. – 178 с.

⁸ Вълканова, В. Цит. съч. Дизайн на вестника: Традиционни, хибридни и онлайн емисии на пресата. С., 2008, с. 55.

⁹ Вълканова, В. Цит. съч. Дизайн на вестника: Традиционни, хибридни и онлайн емисии на пресата. С., 2008, с. 88.

¹⁰ Вълканова, В. Цит. съч. Дизайн на вестника: Традиционни, хибридни и онлайн емисии на пресата. С., 2008, с. 116–117.

¹¹ Пак там, с. 137.

¹² Вълканова, Веселина. Медиен дизайн: Креативност, консистентност и комуникация на модерните списания. – София: Унив. изд. „Св. Кл. Охридски“, 2013. – 256 с. ISBN 978-954-07-3431-6

¹³ Вълканова, Веселина. Цит. съч. Медиен дизайн, с. 14; с. 12.

¹⁴ Вълканова, Веселина. Цит. съч. Медиен дизайн, с. 38.

¹⁵ Вълканова, Веселина. Цит. съч. Медиен дизайн, с. 40–41.

¹⁶ Вълканова, Веселина. Цит. съч. Медиен дизайн, с. 67.

¹⁷ Вълканова, В. Дизайнерски модели на XXI век. // В: Вълканова, Веселина. Дизайн на вестника: Традиционни, хибридни и онлайн емисии на пресата. С., 2008, с. 31.

¹⁸ Хароуър, Тим. Наръчник за оформление на вестник. – Пловдив: Пигмалион, 2007, с. 81.

¹⁹ Райън, Уилям, Тийдър Коновар. Графичната комуникация днес. Ч. 1. 4. изд. – София: Дуо Дизайн, 2008, с. 295; с. 300.

²⁰ Вълканова, В. Цит. съч. Медиен дизайн, с. 75–76.

²¹ Маклуън, Маршал и Ерик. Закони на медиите. – София: Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 1995.

²² Meseguer, Laura, Luis Mendo, Adela Pelaez. Tipomag: Typography In Magazines. – 2. Ed. – Barcelona & Index Books, 2011.

²³ За нея по-подробно виж в сайта ѝ: laurameseguer.com, където дизайнерката от Барселона, представяйки накратко книгата *Tipomag: Typography In Magazines*, разказва за процеса на подбор при наличието на толкова много списания – от 200 тя ги е ограничила до 29 издания, които се грижат за добрата си типография. Подборът и концепцията на дизайна извършва с помощта на Floor Koop, Claudia Parra и Luis Mendo; за логотипа персонализира и разработва специален постер шрифт Hcigo Jerez с повече контраст и “G”, което се спуска по-ниско, за да съдържа субтитрите.

²⁴ Вълканова, Веселина. Графичен дизайн: Нови оформителски концепции на всекидневника. – София: СУ Св. Кл. Охридски; ФЖМК, 2001. – 180 с.

²⁵ Вълканова, В. Цит. съч. Медиен дизайн, с. 174–176.

²⁶ Вълканова, В. Цит. съч. Медиен дизайн, с. 241.

²⁷ Вълканова, Веселина. Дизайн на книгата: Комуникационни и композиционни парадигми на традиционните и модерните типографски стилове. – София: Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 2014. – 384 с. : с ил.

²⁸ Вълканова, В. Цит. съч., с. 36.

²⁹ В

ълканова, В. Цит. съч., с. 37.

³⁰ Лазаров, Стефан. Сферичната перспектива в рисунката. – София: Български художник, 1995. – 112 с. : с ил. [Резюмета на англ., фр. и немски език].

³¹ Гюлчев, Николай. Апликацията в художествено-изобразителната дейност. – В. Търново:

Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2001. – 192 с.: с ил.

³² **Йончев**, Васил. Шрифтът през вековете. – София: Български художник, 1964; **Йончев**, Васил и др. Древен и съвременен български шрифт. – София: Български художник, 1982; **Йончев**, Васил. Книгата през вековете. – София: Български художник, 1976.

³³ **Върбанов**, Петко. Цветознание: Светлина, цвят и материали в изобразителното изкуство. – В. Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 1994.

³⁴ **Цацинов**, Христо. Художествено оформяне на книгата. // В: К о м п о з и ц и я и картина. – В. Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 1996, с. 32–36.

³⁵ **Кафтанджиев**, Христо. Визуална комуникация. – София: Отворено общество, 1996; **Кафтанджиев**, Христо. Хармония в рекламната комуникация: По-презаредена. – София: Сиела, 2006. – 447 с.

³⁶ **Велкова-Гайдаржиева**, Антония. Списание „Художник“ и литературата. – В. Търново: Веста, 2011. – 160 с.: с ил. (Библиотека Орис).

³⁷ **Върбанов**, Г., П. Григоров. Оформяване на книгата. – София: Техника, 1962.

³⁸ **Върбанов**, Г., П. Атанасов. Оформяване на книгата. – София: Техника, 1967.

³⁹ **Изкуство** на книжното оформление: Западноевропейската печатна книга. // Б и б л и о т е к а, 1994, № 2, с. 62–68.

⁴⁰ **Василев**, Васил. Светът на печатната комуникация. // П о л и г р а ф и я [в приложението], 1996, № 2; № 3; № 4, № 6.

⁴¹ **Малиновска**, Текла, Людвик Сита. Техническо редактиране на книгата. – София: Техника, 1986. – 279 с.: с ил.

⁴² **Георгиев**, Лъчезар. Теория на книгоиздателския процес. 1. изд. – В. Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2001. – 232 с. [2 изд. – В. Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2004.]

⁴³ **Георгиев**, Лъчезар. Композиция на книгата. – София: Star Way, 2007. ; 2. изд. – В. Търново: Фабер, 2010. – 140 с.; 3. прераб. и доп. изд. – София: Star Way, 2014. – 140 с.

⁴⁴ **Георгиев**, Лъчезар. Съвременни тенденции в графиката на италианските печатни медии. // В: **Георгиев**, Лъчезар. Книгоиздаване и печатни комуникации: Изследвания за книгата и медиите. – В. Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2013, с. 11–42 [с ил.].

⁴⁵ **Георгиев**, Лъчезар. Емблематика на българската ръкописна книга в предосвобожденски издания. // В: С т р а н и ц и от историята на книгата: Книгоиздаване и печатни комуникации на Балканите и в Европа. – В. Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2014, с. 72–96.

⁴⁶ **Georgiev**, Lachezar. Management and strategy in book publishing and printed communications. – Faber BG, 2014. – 248 p.

⁴⁷ **Тотоманова**, Антоанета. Книгата и нейното лице. – София: НБКМ, 2008. – 272 с.

⁴⁸ **Сарджева**, Росица. Технологии за печат. – София: Сиела, 2009. – 424 с.

⁴⁹ Виж напр.: **Станкулов**, Живко. Справочник по полиграфия. – София: Техника, 1984, както и участието на същия автор в енциклопедията „Българска книга“ (Москва – София, 2004).

WITH DEPTH AND INSIGHT IN

THE WORLD OF VISUAL COMMUNICATION

Prof. Lachezar Georgiev, PhD

Abstract

The article of Professor. Dr. Lachezar Georgiev presented scientific contributions and researcher in the field of visual communication, graphic design and print media Ph.D Vesselina Valkanova. Prof. L. Georgiev analyzes the scientific monographs *Graphic Design, Design of the newspaper, Design of the media, Design of the book* by V. Valkanova. The article of prof. L. Georgiev make comparisons with research and other Bulgarian authors, who have published current research the graphics of the the book and the print media.

Key words: Book Gesign, Book Publishing, Printed Communications, Theory of the Book, Composition Book, Publishing Process.

